सत्वादिति यज्ञोजीवब्रह्मणोःसंगतिकारणरूपोयोगःसमानव्यानाख्यंसर्वंदृष्टंश्रुतंचबुद्धिसत्त्वादेवभवतीतियोगिनामनुभवसिद्धमित्यर्थः अयंभावः वेदेश्येनज्योतिष्टोमदहरोपासनादीनितमोरजःसत्वप्रधानपुरुषयोग्यानिवर्त्तंतेतेषुतेषुयज्ञविदांसात्विकमेवसाधनंबहुमतंनेतरदिति प्राणापानाविति यथाग्निराज्यभागाभ्यामुद्दीप्यतेएवंपूर्वोपाधिप्रविलापनरूपप्राणापानजयेनउदानाख्यंपरंब्रह्मभ्रूमध्येदृष्ट्वाप्रकाशतइत्यर्थः एवंचकेनायंसृज्यतइत्यस्योत्तरंसंकल्पादिति कश्चान्यइत्यस्यतन्मूलभूतेकामकर्मणी प्राणद्वंद्वंचसात्विकंतत्द्वयंसमानव्यानाख्यं तिर्यगित्यादेरुत्तरंहर्षोमिथुनमंतरेतिचव्यक्तं ॥ १२ ॥ १३ ॥ अहोरात्रंविद्याविद्ये सुप्तिजागरौ उत्पत्तिप्रलयौवा ॥ १४ ॥ सत्कार्यं असत्कारणं हुताशनःहुतेप्रविलापितेकार्यकारणे अश्नातिनिरन्वयंनिगिलतिनतुराहुवत्पुनरुद्गिरतीतिहुताशनः शुद्धंब्रह्म उदानस्यउत्कर्षेणआनयतिचेष्टयतीत्युदानःपरमआनंदः कोह्येवान्यात्कःप्राण्यात् यदेषआकाशआनंदोनस्यादितिश्रुतेः ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वमिति ततऊर्ध्वंब्रह्मयेनहेतुनासंकल्पाख्येनसमानोव्यानश्चभवतिव्यानेनसर्वांदिवमा

सत्वात्समानोव्यानश्चइतियज्ञविदोविदुः ॥ प्राणापानावाज्यभागौतयोर्मध्येहुताशनः ॥ १२ ॥ एतद्रूपमुदानस्यपरमंब्राह्मणाविदुः ॥ निर्द्वंद्वमितियत्त्वेतत्तन्मेनिगदतःशृणु ॥ १३ ॥ अहोरात्रमिदंद्वंद्वंतयोर्मध्येहुताशनः ॥ एतद्रूपमुदानस्यपरमंब्राह्मणाविदुः ॥ १४ ॥ सच्चासच्चैवतद्द्वंद्वंतयोर्मध्येहुताशनः ॥ एतद्रूपमुदानस्यपरमंब्राह्मणाविदुः ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वंसमानोव्यानश्चव्यस्यतेकर्मतेनतत् ॥ तृतीयंतुसमानेनपुनरेवव्यवस्यते ॥ १६ ॥ शांत्यर्थंव्यानमेकंचशांतिर्ब्रह्मसनातनं ॥ एतद्रूपमुदानस्यपरमंब्राह्मणाविदुः ॥ १७ ॥ इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिअनुगीतापर्वणिब्राह्मणगीतासुचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ब्राह्मणउवाच अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनं ॥ चातुर्होत्रविधानस्यविधानमिहयादृशं ॥ १ ॥ तस्यसर्वस्यविधिवद्विधानमुपदिश्यते ॥ शृणुमेगदतोभद्रेरहस्यमिदमद्भुतं ॥ २ ॥ करणंकर्मकर्त्ताचमोक्षइत्येवभाविनि ॥ चत्वारएतेहोतारोयैरिदंजगदावृतं ॥ ३ ॥

वृणोतिततःसमानेप्रतितिष्ठतीत्युक्तेः कारणंकार्यंचभवति तेनैवहेतुनाकर्मव्यस्यतेविस्तार्यते तस्मात्संकल्पोनिरोद्धव्यः निःसंकल्पस्तटस्थस्तिष्ठेदेवतन्मोक्षलक्षणमितिश्रुतेरितिभावः ननुसुषुप्तावपिनिःसंकल्पतास्तीत्यतआह तृतीयमिति तृतीयंऊर्ध्वं तुशब्दःसमानवैलक्षण्यार्थः समानेनउपलक्षणेनव्यवस्यतेनिश्चीयतेशाखयेवचंद्रः सौषुप्तात्कारणभावात्तद्विलक्षणमित्यर्थः तथाचश्रुतिः द्वैतस्याग्रहणंतुल्यमुभयोःप्राज्ञतुर्ययोः बीजनिद्रायुतःप्राज्ञःसातुतुर्येनविद्यतइति ॥ १६ ॥ निश्चयफलमाह शांतीति व्यानंचकारात्समानंसनातनंब्रह्मचएतत्त्रयंएकंशांतिशब्दार्थः कार्यकारणशुद्धानांसैंधवघनन्यायेनैक्यंमुक्तिर्नत्वाद्ययोर्निरोधमात्रंसांख्याभिमतमित्यर्थः ॥ १७ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ एवमुपदेशप्राधान्येनब्रह्माद्वैतमुक्त्वाउपपत्तिप्राधान्येनतत्प्रसाधयितुमध्यायांतरमारभते अत्रापीति अत्रउदानस्वरूपेविवेक्तव्ये चातुर्होत्रविधानंइतिहासनाम तस्यविधानंअपूर्वतयाज्ञापनं ॥ १ ॥ शब्दतोज्ञातस्यपुनर्विधानंअनुष्ठानप्रकारं ॥ २ ॥ भाविनिविशुद्धभाववति हेबुद्धे ॥ ३ ॥

Digitized by Google